

K hodnocení okolností a povahy rozporu mezi Wolkerem a Devětsilem, mezi Wolkerovou přednáškou v kruhu Varu o Proletářském umění a mezi poetismem, bych rád napřed připomenul snad málo známý článek A. M. Piši: Jiří Wolker postaven mimo zákon, jenž byl otištěn v Hostu (1927–28, VI, 8). Tehdy napsal totiž v Lidových novinách K. Schulz, že ‚v době, od které se datuje nová éra spolku, vyšel známý manifest v Nejedlého Varu, podepsaný J. Wolkerem, manifest, kterým se pak do Devětsilu nejvíce bilo a hlavně do Teiga, jako důkazem neshod mezi Wolkerem a Teigem. Napsal jej ve skutečnosti celý K. Teige a Wolker jen podepsal.‘ Krátce předtím napsal J. Hořejší, který s Wolkerem a se mnou sdílel společný byt v době, kdy Wolker konci- poval svou přednášku, ‚že Teige měl na onom manifestu větší účast než si myslíte. Rovněž J. Kopta v Přerodu (II, 9-10, s. 1034) v polemice proti Devětsilu a poetismu uvedl: ‚Jiří Wolker... říkal mi jednou, že své stati otiště- né ve Varu – Umění všední, či nedělní? a Manifesty – psal za přímé Teigovy účasti.‘

Piša, nejbližší a do básníkovy duchovního života důvěrně zasvěcený Wolkerův přítel, konstatoval proti Schulzovu tvrzení, že ‚je lži, že by si Wolker onen programový článek přivlastnil jako svůj osobní a osobitý projev... Za druhé je lži Schulzovo tvrzení, že článek je cele dílem Teigovým. Nemám nejmenší touhy ani potřeby, abych snižoval iniciativní zásluhy Teigovy. Loajálně doznávám, že on byl jediným a velmi vydatným spolupracovníkem na onom programovém projevu. Ale pouze spolupracovníkem. Nikoli autorem samotným a jediným.‘

Několika řádky vymezuje pak Piša zhruba Wolkerův a můj podíl v této spolupráci a uzavírá:

‚Článek Proletářské umění je tak syntézou názorů Wolkerových s Teigovými... Ryze wolkerovské názory a formulace stojí vedle názorů a formulací Teigových, vyměňujících pojem umění měšťáckého, obsah kolektivistického citění, přednost tendenčního umění atd.‘

Z podnětu Pišovy polemiky napsal jsem do Hosta (VI, 9–10) článek s názvem Manifest Jiřího Wolkerova o proletářském umění a pokusil jsem se co nejprecizněji uvést, které věty, v kterých odstavcích a řádcích onoho manifestu napsal Wolker, a řádky, na něž se pamatují a jež rozpoznávám jako své formulace. Poznamenal jsem také, že se v některých větách prolíná Wolkerova formulace s mou, takže tu není možné přesnější rozdělení. Už v nekrologu, který byl otištěn ve sborníku redigovaném Bieblem (In memoriám Jiřího Wolkerova), jsem napsal o Wolkerově manifestu: ‚Nemluvil tu za sebe, chtěl mluvit za Devětsil; s Nezvalem, Seifertem... s Pišou a se mnou probíral svůj proslav, debatovali jsme, stylizovali formulace: Wolkerovi upřímně a vážně záleželo na souhlasu těch, jejichž jménem mu bylo mluvit.‘ V témže sborníku píše Nezval: ‚Byl jsem přítomen, jak vypracovával s Teigem přehledný program Devětsilu...‘

Uzavíraje diskusi o autorství programového projevu Proletářské umění, vyslovil A. M. Piša (Host, VI, 9-10, str. 266) dík, že jsem vydal svědectví

o pravdě o meritu věci; trval však na tom, že ‚K. Teige byl jediným přímým spolupracovníkem Wolkerovým na zmíněném manifestu‘, a o své vlastní spoluúčasti skromně poznamenal, že jeho ‚hovory s Wolkerem o příslušných otázkách hrály při formulaci manifestu roli zcela podřadnou‘. K mému výkladu, že jsem nepokládal za vhodné, aby se ve stručném a lapidárním manifestu hovořilo o optimismu a pesimismu, vyslovuje však domněnku, že ‚právě v tomto vítaném bodě dostalo se Wolkerovi souhlasu Teigova, nebyl-li Teigovým vlivem přímo inspirován‘. První věta a celý vstupní odstavec Wolkerova manifestu prohlašuje:

‚Článek tento nebudiž brán jako osobní názor pisatelův. Je spíše programovým základem, tak jak jsme se na něm shodli s ostatními přáteli-umělci. Byť naše osobní názory na jednotlivosti byly odlišné, nechceme je řešit proti sobě, ale mezi sebou. V základě pak jsme jednotni. Tlučme zde názory skupiny komunistických umělců Devětsil.‘

Podotýkám ještě, že i v prohlášení o vstupu A. M. Piši a Jiřího Wolkerova do Devětsilu, které jsem stylizoval, mluví se podobně o ‚podružných názorových diferencích‘, které hodláme ‚řešit soudružskou diskusí‘.

Poznamenávám rovněž, že Wolkerův názor na realistickou podstatu proletářského umění byl ve shodě s mým přesvědčením, které jsem vyjádřil v podobné formulaci a téměř současně v menším článku o F. Muzikovi v Proletkultu; nemám tento článek po ruce, avšak převzal jsem odtud několik odstavců do pozdější přednášky Umění přítomnosti, publikované ve sborníku Život (II, 1922), kde je postaven realismus proti naturalismu; jde tu o ‚vyšší realismus... pravý opak napodobivého... opticky iluzionistického naturalismu popisného a takzvané fotografického.‘

A posléze: také dnes jsou často polemicky citovány odstavce Wolkerova manifestu, a mezi nimi věty, které jsem psal já.

Ony rozdílné ‚osobní názory na jednotlivosti‘, o nichž se zmiňuje Wolker v úvodním odstavci, vyhranily se časem v protiklady. Nefěřili jsme je s Wolkerem ‚proti sobě‘, nýbrž ‚mezi sebou‘. Vrhlo-li někdy a dočasně nějaké nedorozumění, jak se o tom ve své vzpomínce na Wolkerova (In memoriám J. W.) zmiňuje Nezval, letmý stín na naše přátelství, toto přátelství zůstalo neporušeno i po Wolkerově odchodu z Devětsilu a v době jeho nemoci... ‚přatelství, které trvá a z naší strany trvá i za hrob‘, napsal jsem v nekrologu, a snad jsem o tom podal i důkaz polemikou o Wolkerova, kterou jsem s Nezvalem otiskoval v Době (I, 1934).

Rozpor mezi Wolkerovou koncepcí proletářského umění a poetismem nevzal na sebe podobu osobního nepřatelství. Čtu-li v Tvorbě (XIX, 13, str. 300), že se ‚na Wolkerova postupně vyřídili všichni hlavní představitelé tmářství v kultuře, Arne Novákem, Peroutkou a Teigem začínaje...‘, musím říci, že to není pravda a že jsem se nikdy, ať tmář, ať netmář, na Wolkerova nevyřídil! Zdá se také, že není vždy zcela jasno o často připomínaném projevu Dosti Wolkerova! Tento projev byl, asi rok po Wolkerově smrti, uveřejněn v Pásmu;